

Çolak, Melek, “Gyula Németh’in Küçük Asya Gezisi ile İlgili Mektupları ve Türkoloji Açısından Önemi”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 7/13, ss.303-315.
DOI: 10.31765/karen.929404

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Prof. Dr.,
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE
 turgaykabak@gmail.com

ORCID : 0000-0001-6037-1039

Anahtar Kelimeler: Gyula Németh, Macar, Türkoloji, Ignác Kúnos, Hatıra

Keywords: Gyula Németh, Hungarian, Turcology, Ignác Kúnos, Memoir

GYULA NÉMETH'İN KÜÇÜK ASYA GEZİSİ İLE İLGİLİ MEKTUPLARI VE TÜRKOLOJİ AÇISINDAN ÖNEMİ*

Melek ÇOLAK**

Öz: Macaristan Türkoloji'sinin seçkin siması ve aynı zamanda dünyaca ünlü Macar Türkolog Gyula Németh, (1890-1976) bilim dünyasına birçok eser kazandırmış ve kendi ekolünü yaratmış bir bilim adamıdır. Küçük yaşlarda Türkoloji'ye ilgi duyan Gyula Németh, Türkçeyi kendi çabalarıyla öğrenmiş ve bu bilgisini geliştirmek istemiştir. İlk 1907 yılında henüz lise öğrencisi iken İstanbul'a yaptığı ilk gezisinin dışında, bir yıl sonra tekrar Türk topraklarına gelmiştir. Bu sefer yaptığı plan gereğince İstanbul'dan uzakta, Küçük Asya topraklarında araştırma ve inceleme imkânı bulmak için İzmir ve Aydın çevresini gezmiştir. Gyula Németh'in Küçük Asya gezisi ile ilgili, kendisinin Macaristan'a döndükten sonra kaleme alıp yayınlattığı gezi hatıralarının dışında çok az bilgi bulunmaktadır. Ancak onun, henüz ne Macaristan'da ne de Türkiye'de gün ışığına çıkmamış ve yayınlanmamış Macar Etnografya Müzesi Arşivi'nde bulunan şahsi mektupları Németh'in bu gezisi hakkında veriler sunmaktadır. Mektuplar bundan başka gezinin hangi amaçlarla, nasıl gerçekleştirildiği konusunda ayrıntılı bilgilerle doludur. Aynı zamanda 1908'li yılların Anadolu'sunun siyasi ve kültürel çehresini yansıtmakta, tarih ve Türklük bilimi açısından önem arz etmektedir. Geleceğin ünlü bilim adamının henüz gençlik çağının başında olgun bir üslupla kaleme aldığı mektuplar onun kişiliğini, sahip olduğu yetenekleri gösterme açısından değerlidir ve genç bilim insanları için örnek olacak niteliktedir. Bu çalışmada Macar Etnografya Müzesi Etnoloji Arşivi'nde bulunan Németh'in mektupları ilk defa ortaya konarak Küçük Asya gezisi ve Türkoloji açısından önemi değerlendirilmiştir.

GYULA NÉMETH'S LETTERS ABOUT HIS ASIA MINOR TRIP AND THEIR IMPORTANCE IN TERMS OF TURCOLOGY

Abstract: The distinguished figure of Hungarian Turcology and also the world famous Hungarian Turcologist Gyula Németh (1890-1976) is a scientist who contributed many works to the scientific world and created his own school of thought. Gyula Németh, who was interested in Turcology at an early age, learned Turkish with his own efforts and wanted to improve this knowledge. He first visited İstanbul in 1907 when he was just a high school student and then one year later, he came to Turkey again. In accordance with his plan this time, he travelled around İzmir and Aydın in order to

Geliş Tarihi / Received Date: 28.04.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 08.09.2021

find the opportunity to research and study in the lands of Asia Minor, far from Istanbul. There is little information about Gyula Németh's trip to Asia Minor other than the travel memoirs he wrote and published after returning to Hungary. But his personal letters found in the Hungarian Ethnographic Museum Archives and not published yet in Hungary or Turkey offer valuable data about this trip of Németh. The letters are also full of detailed information about for which purposes and how the trip was carried out. At

the same, they reflect the political and cultural face of Anatolia in the 1908s and are important in terms of history and the science of Turks. The letters of a young person who would be a famous scientist in the future are valuable in terms of showing his personality, abilities he possessed and can be a good example for young scientists. In the current study, Németh's letters in the Ethnology Archive of the Hungarian Ethnography Museum are presented for the first time and their importance in terms of Turcology is evaluated.

Giriş

1890 yılında Macaristan'da Szolnok'a bağlı Karcag kasabasında yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Gyula Németh çocuk yaşta iken çalışkanlığı ve özellikle yabancı dillere olan yeteneği ile dikkat çekmiş, Budapeşte Üniversitesi'nde Alman ve Macar filolojilerini takip etmekle birlikte ilmi çalışma alanı olarak kendine Türkoloji'yi seçmiştir. 1913 yılında Ármin Vámbéry'nin ölümüyle boşalan Şark Dilleri Kürsüsü'ne tek aday olarak belirmiş, doktorasını verdikten kısa bir süre sonra profesör olmuş ve adı Türkoloji kürsüsüne çevrilen bu kürsüye tayin edilmiş; 1918 yılında ise 26 yaşında ordinaryüs olmuştur.¹ 1918'de Turán adlı dergiyi çıkaran Németh, Macar doğu bilimcilerinin derneği Körösi Csoma Cemiyeti'ni (Körösi Csoma Társaság) ve iki dünya savaşı arasının en önemli oryantalist dergisi olan Körösi Csoma Archivum'u (Körösi Csoma Arşivi) kurmuş, 1928'de *Bibliotheca Orientalia Hungarica* adlı monografi serisini başlatmıştır. 1922'de Macar Bilimler Akademisi haberleşme üyeliğine, 1935'te asıl üyeliğine seçilen Németh Macar Bilimler Akademisi I. Bölümü'nün uzun yıllar boyunca sekreterliğini, daha sonra başkanlığını yürütmüş, Akademi'ye bağlı Dil Bilimi Enstitüsü'nün yöneticiliğini üstlenmiştir.² Türkiye'den Hüseyin Namık Orkun, Hamit Zübeyr Koşay, Hasan Eren, Şerif Baştav, İbrahim Kafesoğlu gibi bilim adamları onun öğrencisi olmuşlardır. Böylelikle Türkiye'de de bir "Németh ekolü" yaratan, çok sayıda eser yazarak hem ülkesinde hem de bilim camiasında büyük takdir toplayan Németh, 13 Aralık 1976 tarihinde 87 yaşında vefat etmiştir. 60 yıldan fazla süren çalışma hayatında bilimsel çalışmaları halk edebiyatından, Ural-Altay dil ilişkilerine, Türklüğün eski çağlarından Türk dillerinin tasnifine, Sovyet Türkoloji'sine kadar Türkoloji'nin hemen her alanına yayılsa da bu geniş yelpaze içinde ilgi odağında her zaman geniş boyutu ile Türk-Macar ilişkileri yer almıştır.³ Németh'in öğrencilerinden biri olan Edit Tasnádi'nin deyişiyle, Németh "böylece çok özel, özgün bir Macar bakış açısına sahip bir Türkoloji yaratmıştır".⁴

Kendi ekolünü yaratan ve bunu kabul ettiren Gyula Németh'in bu basamakları tırmanmasında öğrencilik yılları ve yaptığı çalışmaları önem arz etmektedir.

1. Gyula Németh'in Şahsi Mektuplarında Öğrencilik Yılları ve Araştırma Gezileri

Gyula Németh'in Türk diline ve Türkoloji'ye duyduğu ilgi erken yaşlarda başlamıştır. Doğduğu yer olan Karcag'ın bir Kuman yerleşim bölgesi olması ve Nagyunság'ın (Büyük Kumanlık) olarak adlandırılması⁵ genç Németh'i etkilemiş olmalıdır. Bu yüzden olsa gerek ki Tasnádi, Németh'in "verimli kariyerinin daha beşikte başladığını" ifade etmektedir.⁶ Németh, doğduğu

¹ Çolak, 2014: 372.

² Tasnádi, 2020: 202.

³ Çolak, 2014: 372.; Tasnádi, 2020: 202.

⁴ Tasnádi, 2020: 201-202.

⁵ Tasnádi, 2020: 201-202.

⁶ Tasnádi, 2020: 201-202.

yerde aldığı etkilerden birini Karcaglı dostu etnograf István Györffy'ye bağlamaktadır.⁷ Németh'e göre "14 yaşında iken bu seçkin etnograf, 'biz Karcag Kumanları aslında Türküz' diye onu Türkçe öğrenmek için teşvik etmişti. Okulundaki hava da onu etkilemişti." Bu durum ise lise öğrencisi Németh'in her zaman bir çalışkanlık ve kararlılığı ile işe başlamasına neden oldu. Németh, Béla Erdődi'nin *Gyakorlati török nyelvtan (Tatbiki Türkçe Gramer)* adlı kitabını edinip tek başına Türkçe öğrenmeye koyuldu. Artık lise 6. sınıf öğrencisi iken 1906-1907 eğitim yılında iki yıldır Türkçe öğrenmekteydi. Ve dilbilim konusundaki kararlılığını "Macar Dilindeki Yabancı Elementler" ile "Osmanlı Türkçesinin Tanıtımı" konularında iki ayrı bildiri sunmakla gösterdi. Yıl sonunda ise 17 yaşında iken, yaz tatilinde "Türkçeyi en iyi hocalardan, yani Türklerden öğrenebilmek için" İstanbul'a gitti.⁸

Gyula Németh'in gençlik yıllarına ait ilk İstanbul gezisi ile ilgili ilk elden bilgiyi henüz yayımlamayan ve Macar Türkolog İgnác Kúnos'a yazdığı mektuplardan edinmekteyiz. Mektuplarda genç Németh'in oldukça maddi sıkıntı çektiği anlaşılıyor. Verdiği bilgilere göre "bilet, yiyecek ve otel parasını ödedikten sonra bir ay 55 forint ile idare etmek zorunda kalmış⁹, haftalarca ekme ve salatalıkla karnını doyurmuştu."¹⁰ Németh ilk yolculuğunun deneyimini şöyle ifade etmektedir:¹¹ "İstanbul'da bir iki kişiye iki çift laf söylemeye çekiniyordum ama Köstenceli hamallarla bütün gün sohbet etmişim."

Bu gezide Türklerden gördüğü yakınlık Németh'in Türkçeye ve Türkiye'ye olan ilgisini iyice arttırdı.¹² İstanbul'da edindiği Türkçesini geliştirmek istiyordu.¹³ Bunun için Küçük Asya'ya bir yolculuk planı yaptı. Amacı "Turan halkını ve dilini tanımaktı. Buna fırsat bulacağı yer en kısa zamanda gidip incelemek istediği Küçük Asya'daki yürükler idi".¹⁴ (Bkz. Ek 1) İstanbul yerine daha uzak bir yere gitmek istemesinin sebebini 4 Mayıs 1908 tarihli Kúnos'a yazdığı mektubunda açıkladığı üzere "çalışma alanı bakımından Avrupa'nın medeni çevrelerine ne kadar uzak olursa o kadar iyi olacağını" düşünmesiydi.¹⁵ Yaptığı plana göre "doğrudan doğruya İzmir'e gidip orada etrafi bir buçuk ay kadar dolaşmayı" düşünen genç Németh, "sonra da trenle ve yaya olarak bir aylık bir gezi ile Konya, Kayseri ve Ankara üzerinden İstanbul'a geri dönmek niyetindeydi."¹⁶

"Bir hoca arkadaşının gezisi esnasında kendisine eşlik etmek istediğini" belirten Németh bu durumu şöyle açıklamaktadır:¹⁷

"Çünkü bilginin şartı yabancı dilleri bilmektir ve belirtmek isterim ki ben de bunu kabul ediyorum. Ama bu alanda karşımda pek çok engel durmakta. Almanca ile artık baş edebiliyorum. Faulmann'ın 'Yazı Tarihi'ni' tam şu sıralar çevirmekteyim. Lisede öğrendiğim Latince bilgimin de boşa gitmesi için bir yıldır İtalyanca öğreniyorum. İngilizce, Fransızca öğrenmeyi ileride İngiltere'de ve Fransa'da yaşamak şansını bulacağım tarihe erteledim. Çünkü şimdi kitaptan öğrenmeye başlayacak olursam, oralarda yeniden başlamak zorunda kalacağımdan korkuyorum. Ayrıca da bu iki dili bilme ihtiyacını pek de hissetmedim."

⁷ Tasnádi, 2020: 201-202; Çolak, 2014: 372.

⁸ Tasnádi, 2020: 202-203.

⁹ Magyar Néprajzi Múzeum, [MNM], Etnológiai Adattár [EA]: 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup.

¹⁰ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

¹¹ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup.

¹² Çolak, 2014: 373.

¹³ Németh, 1913: 3.

¹⁴ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

¹⁵ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup.

¹⁶ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

¹⁷ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

Böylece önceliği Türk diline veren Németh bunun nedenini de mektubunda uzun uzun açıklamaktadır. “Her şeyden önce Türk diliyle yalnızca bilimsel olarak uğraşmakta olduğunun” altını ilk satırlarında çizen Németh şu açıklamayı yapmaktadır:¹⁸

“Çalışmamı Turancı etnolojiye ve etnografyaya ve özellikle de Macar dilciliğine adanmış istiyorum. Türk diliyle ve Türk halkıyla uğraşmamın başlıca nedeni benim dikkatimi büyük ölçüde çekmiş olmasıdır. İyice anlaşılır nedenlerden dolayı Türk edebî diline uzak duruyorum ve Türk yazısını da yalnızca bir araç olarak görüyorum; gerçek amacım Türk dilini tanımak. Genel olarak Turancı etnolojiden anladığımı pek söyleyemem ama en azından şimdiye kadar bu konuyla en az üç defa Türk diliyle uğraştığım kadar uğraştım. Kont Geza’nın Codex Cumanicus’unu, Vámbéry’nin Macarca Türk etnoloji ve etnografi çalışmalarını, “eski Macarların kökenini (ex magyarok eredete), Hunfalvy’nin “Macaristan etnografyasını (Magyarország ethnographiája) maddi fedakârlıklarda bulunarak elde ettim ve bunlar en sık kullandığım el kitaplarım. Bunların dışında karşılaştırmalı dilciliği araştırmaktayım (Sziesswein), ve bir amatör olarak da Sümeroloji ile de ilgileniyorum. Bu konudaki hocalarım Mahler ve Somogyi. Zsolt Beöthy’nin Küçük Edebiyat Tarihi (Kis irodalom története), yani okullarda el kitabı olarak kullanılan bu eser, estetik ve edebiyat tarihine karşı da bende büyük bir ilgi uyandırdı; ama bu konularla sadece boş vakitlerimde ilgileniyorum. Ya, bir de varietas delecta ilkesi var ve bu çalışma sadece eğlence olsun diye ilgilendiğim bir şey. Yalnızca bir tek konuyla baş etmekte güçlük çekiyorum. Fince ile. Üç aydan beri Budenz’in Fince Gramer’inin (Finn nyelvtan) ikinci baskısını inceliyorum. Ama nedendir bilmem, çok zor ilerliyor. Ayrıca arada sırada olmak üzere kitabın tamamında vurgudan hiç söz edilmeyişi benim keyfimi iyice kaçırdı. Bir dilin öğrenilmesinde bunun çok önemli olması yüzünden tabii ki.”

Németh’in yaptığı planları gerçekleştirebilmesi için maddi ve manevi desteğe ihtiyacı vardı¹⁹ (Bkz. Ek 2) 1885-1890 yılları arasında beş yıllık bir Türkiye deneyimi bulunan ve²⁰ Doğu Ticaret Akademisi Müdürü olarak görev yapan Kúnos’a²¹ yazdığı mektupların sebebi de bu desteği alabilmektir.²² Edit Tasnádi, Németh’in ikinci kez Türkiye’ye giderken “*yol parasını dersler vererek kendi başına biriktirdiğini kıt imkânlarla her türlü zorluğu göze alıp*” yola çıktığını²³ ifade ederek başka yardımdan söz etmese de, Németh’in mektupları, bu konuda yalnız olmadığını göstermektedir.²⁴ Bir yıl önceki İstanbul yolculuğunda kıt kanaat idare etmek zorunda kaldığı için daha temkinli hareket etmek durumunda olan Németh²⁵, amaç ve planını uzunca açıklayarak Kúnos’tan destek istedi.²⁶ 2 Nisan 1908 tarihli mektuptan anlaşıldığına göre Németh’in Kúnos’un da “*kendisine mektup yazmasından cesaretlendiğini*” ifade eden satırları, kendisini uzunca anlatıp yardım istemesine neden olmuş görünmektedir. Németh bunu mektubunun ilk satırlarında şöyle ifade etmiştir:²⁷

“Muhterem efendim, değerli mektubunuzu aldım ve cevaplamak için acele etmekteyim. Eğer mektubum biraz uzun olacak olursa başışlamanızı rica edeceğim. Ama zatıalınız benim ıvır-zıvır işlemlimle o kadar samimi bir şekilde uğraşmakta ki bu hal beni bu konuda cesaretlendiriyor.”

¹⁸ MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

¹⁹ MNM, EA, 19815, Dosszié I: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup; MNM, EA, 19815, Dosszié I: 4 Mayıs 1908 tarihli mektup; MNM, EA, 19815, Dosszié: II: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

²⁰ Ignác Kúnos’un 1885-1890 yılları arasında İstanbul’da ikamet ettiği, buradan, hocası Jozsef Budenz’e gönderdiği mektuplardan anlaşılmaktadır. Mektuplar için bkz. Magyar Tudományos Akadémia [MTA], Kézirattár (Macar Bilimler Akademisi El Yazmaları Arşivi): Ms 5448/259- Ms 5448/368.

²¹ MNM, EA, 19815, Dosszié: II: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

²² MNM, EA, 19815, Dosszié: I, Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup; MNM, EA, 19815, Dosszié I: 4 Mayıs 1908 tarihli mektup; MNM, EA, 19815, Dosszié: II, Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

²³ Tasnádi, 2020: 203.

²⁴ MNM, EA, 19815, Dosszié I; Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup; MNM, EA, 19815, Dosszié: II, Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

²⁵ MNM, EA, 19815, Dosszié: I; Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup; MNM, EA, 19815, Dosszié I: 4 Mayıs 1908 tarihli mektup.

²⁶ MNM, EA, 19815, Dosszié: I; Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

²⁷ MNM, EA, 19815, Dosszié: I; Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

Gezinin amacını açıkladıktan sonra, “gezinin çok büyük yorgunluklara yol açacağını iyi bildiğini ama yoksul biri olduğu için bunlara kolayca katlanacağını, dayanıklı yapıya sahip bir bedene ve iradesi olduğunu, bunlara demir gibi bir sağlık ve çevreye uyum sağlama yeteneği eklendiğini” ve bütün bunların “gezisini başarıyla gerçekleştirmesinin sigortası olacağını” kendinden emin bir şekilde açıklanmaktadır.

“Kúnos’un, teşviki ile, mektubuna Ármin Vámbéry’nin adresini bilmediğinden ona verilmek üzere bir mektup daha iliştiirme cesaretini” gösteren Németh, ondan “yol göstermesini, bir Küçük Asya haritası ile maddi yardım konusunda katkı” rica etmekte, Kúnos’un yardımı olmadan “en güzel amaçlarını bile gerçekleştiremeyeceğini” dillendirmektedir.²⁸ Ayrıca bir tavsiye mektubuna ihtiyaç duyduğundan bu konuda Kúnos’tan yardım istemektedir.²⁹ Bir yıl önceki gezisinde “buna benzer bir mektubun faydasını gördüğü için, Doğu Ticaret Akademisi yöneticisinin mührüyle” ve Kúnos’un “kendi imzasıyla Türkçe yazılmış bir tavsiye mektubuna gerek olduğunu” 3 Haziran 1908 tarihli mektubunda ifade etmektedir.³⁰

Németh yapılabilecek diğer yardımlar konusunda da şöyle demektedir:³¹

“...Demiryolu biletini Zati alilerinizden alacak olursam bu benim için çok önemli bir yardım olacak. Bu bilet ise Budapeşte-Köstence arası 60 koronaya mal oluyor. Ben olabildiğince fakir bir hayat sürdürüyorum ve yolculuk yapıyorum... İstanbul’da Zati alilerinize uğramak ve bir iki hafta orada kaldıktan sonra softa dostum Hazim Efendi ile Küçük Asya’ya doğru yola çıkmak istiyorum... Eğer bir ölçüde benim işime yarayacak olursa bir Türk elbisesi satın almak istiyorum. Böylece bir softa gibi seyahat edebileceğim.”

Németh’in 3 Haziran 1908 tarihli mektubunu yazıp gönderdiği sıralarda Kúnos’un İstanbul’da olduğu anlaşılıyor.³² Çünkü Doğu Ticaret Akademisi Müdürü Kúnos her yıl öğrencileriyle İstanbul’u ziyaret etmektedir.³³

Németh de mektubunda “o tarihe kadar İstanbul’a varacak olursa onunla ve öğrencilerle görüşüp, tavsiyeler almak istediğini, bunları mektupta yazarak onun vaktini almak istemediğini” belirtmekte ve şöyle demektedir:³⁴

“Bu durumdayken bile size epey yük olduğumu biliyorum. Şimdi sırf sözlü olarak Zati alilerinin nazik yardımı dolayısıyla elimden teşekkür etmekten başka bir şey gelmiyor ve şunu da ispatlamaya uğraşıyorum ki yardımınıza tam anlamıyla layık olmayan biri de değilim, ama herhangi bir hizmette bulunabilmek, bunun başka bir yolunu bulabilmek için biraz daha vakit lazım...”

Mektuplardan, Kúnos’un Németh’e gönderdiği “değerli bir kartpostala³⁵ ve “Keleti Szemle adlı dergiye çok sevindiği” anlaşılıyor.³⁶

Yardım ve desteğin derecesi belli olmamasına rağmen Németh 3 Haziran 1908 tarihli mektubunda “artık seyahatin kesinleştiğini” bildirmektedir. Mektuba göre Németh, Hazim Efendi’ye de yola çıkmaya hazırlanması için mektup yazmıştır. “Pasaportu ve az buçuk para işi de tamamlanmıştır. Teskere almak da zor olmayacaktır.” Németh “bütün gücünü kullanacağını ve seyahatinin başarılı olması için uğraşacağını ve yurduna dönecek olursa ilk işinin ona rapor vermek olacağını” eklemektedir.³⁷ (Bkz. Ek.3).

²⁸ MNM, EA, 19815, Dosszié: I: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

²⁹ MNM, EA, 19815, Dosszié I: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup.

³⁰ MNM, EA, 19815, Dosszié: II: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

³¹ Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup. Bu tarihte yazdığı mektubun başı yırtılmış olduğundan ya da kaybolduğundan önceki satırlarında ifade ettiklerini bilemiyoruz.

³² MNM, EA, 19815, Dosszié: II Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

³³ Germanus, 2019: 28.

³⁴ MNM, EA, 19815, Dosszié: II: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

³⁵ MNM, EA, 19815, Dosszié: II: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

³⁶ MNM, EA, 19815, Dosszié I: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 4 Mayıs 1908 tarihli mektup.

³⁷ MNM, EA, 19815, Dosszié: II: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 3 Haziran 1908 tarihli mektup.

Böylelikle Németh, 6 Ağustos 1908 tarihli mektubuna göre “*Haziran’ın 15’inde, sınavından hemen hemen bir buçuk saat sonra yola çıkmış oldu.*”³⁸ İstanbul’dan yazdığı bu mektubunda Németh “*iki aydır Kúnos’a hayat belirtisi verecek bir şey yazmadığını*” bildirmekte Küçük Asya gezisinde kısaca söz etmekte ve “*15 Ağustos’ta memleketinde olacağını*” haber vermektedir.³⁹

Oysa Németh’in Küçük Asya gezisini, dönüşünden sonra Budapeste Hírlap (Budapeşte Gazetesi) adlı gazetede çıkan *Kisázsiában (Anadolu’da)* adlı ilk yazısından az buçuk takip etmek mümkün olduğu gibi⁴⁰, daha ayrıntılı olarak 1912 yılında kaleme aldığı *Kóborlások Kisázsiában (Küçük Asya’da Geziler)* adlı 44 sayfalık eserinden takip edip⁴¹ mektuplarla karşılaştırma yapmak mümkündür.

2. Gyula Németh’in Küçük Asya Gezisi’nin Şahsi Mektuplarıyla Karşılaştırılması

Németh, Macaristan Coğrafya Enstitüsü tarafından 1913 yılında Budapeşte’de yayımlanan ve kendisine 100 Korona tutarında Farkasfalvi Kornél ödülünü kazandıran Kobórlások Kisázsiában adlı eserinde Aydın ve İzmir çevresine yaptığı geziyi ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Bu eseri “*İzmir’den Aydın’a kadar, Aydın yöresinde, Hacı Yunus’un evinde, Menderes vadisinde geziler, Menderes vadisi halkı, Anadolu’da hürriyet*” adlı bölümlerden oluşmakta;⁴² yolculuğa çıkış, yolculuk hattının tasviri, Türkler hakkındaki genel izlenimleri, giyim-kuşam, yemek kültürü, Türklerin inanç ve adetleri, genel siyasi atmosfer⁴³, Türkçeye ait tespit ettiği unsurlar⁴⁴ ele alınmaktadır. Geri dönüş zamanına yakın yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektubunda yolculuk güzergahından ve karşılaştığı olaylardan söz etmektedir.⁴⁵ Muhtemelen, aradan dört yıl geçtikten sonra kaleme aldığı gezi hatıralarının tersine⁴⁶ mektubunda en ince ayrıntısına kadar yola çıkış zamanı bellidir.⁴⁷ Mektubuna göre İzmir’den 5 Temmuz dolaylarında yola çıkmıştır. Kendi deyişiyle “*yaya olarak, yarı Türk, yarı Avrupalı giyim kuşam ile ama alabildiğine vahşi bir görünüşle.*”⁴⁸ Eserinde söz ettiği gezdiği yerler ile mektubunda söz ettiği yerler birbirini tutmaktadır.⁴⁹ Mektuba göre İzmir’den sonra Küçük Asya gezisinin geri kalanını şöyle anlatmaktadır:⁵⁰

“Salahaddin dağlarında dolaştım ama yürükleri bulamadım. Beş altı gün sonra Aydın’a vasil oldum. Önceden not edeyim ki İzmir’de, Konak’ta Zati alilerinizin tavsiye mektubu gereği yetkili makamlar rahatsız etmesin diye bir Türk tavsiye mektubu istedim. Hemen anında verdiler, hatta o kadar hoşlarına gitti ki benim istediğimden de daha iyisini verdiler. Tavsiye mektubu gereği bütün Türk yetkilileri benim rahatça ihtiyaçlarımı giderdiler, mektuplarımı gönderdiler, hatta bir miktar para bile verdiler, Aydın çevresinde birkaç hafta dolaştıktan sonra aslında gerçek yürükleri görmek için Babadağ’a gitmem gerektiğini anladım. Ama o Aydın’a bir haftalık yol mesafesinde –

³⁸ Németh’in İstanbul’dan gönderdiği bu mektubun tarihindeki ay tam olarak okunamasa da muhtemelen “8. ay” olduğu düşünülmektedir. Çünkü mektupta iki aydır yazmadığını ifade etmektedir. Bkz. MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

³⁹ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁴⁰ Németh, 1909: 11-12.

⁴¹ Németh, 1913: 44 sayfa. Mektuplardan söz edilmeyip Gyula Németh’in bu eserinin Türk kültürünün bazı öğeleri ele alınarak tasnif edilip tanıtıldığı çalışma için bkz. Çolak, 2014: 371-392. Gene mektuplar ortaya konulmadan, Gyula Németh’in Elte Üniversitesi Türkoloji Bölümü’nden öğrencisi olan Edit Tasnádi’nin *Küçük Asya’da Gezimeler* adıyla tanıtıp bu küçük kitapçıya dilcilik açısından bakarak, metinde kullanılan yer, kişi adları, Türkçe kelimeler, metnin fonetik öneminin değerlendirildiği çalışma için bkz. Tasnádi, 2020: 201-213; Bu iki çalışma dışında Németh’in Küçük Asya hatıralarını değerlendiren başka bir çalışma bulunmamaktadır.

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Németh, 1913: 44 sayfa.

⁴³ Çolak, 2014: 374-389; Edit Tasnádi’nin makalesinde Németh’in Küçük Asya Gezisi ile ilgili izlenimleri Türk kültür unsurlarına göre tasnif edilmeden daha genel çizgilerle verilmiştir. Bkz. Tasnádi, 2020: 202-208.

⁴⁴ Tasnádi, 2020: 208-211.

⁴⁵ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁴⁶ Németh eserinde yola çıkış tarihi olarak “*Haziran ayını*” göstermektedir. Çolak, 2014: 374.

⁴⁷ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁴⁸ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁴⁹ Çolak, 2014: 374-389; MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁵⁰ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh’in Ignác Kúnos’a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

burada şimdi havalar müthiş sıcak – bu durumda bir yürük köyüne yerleşmek zorunda kaldım. Bu köyün halkı bundan yirmi yıl önce bile çadırlarda yaşıyormuş. Burada yazdım, notlar aldım ve tam bu sırada politik hareketler burayı yıldırım gibi çarptı. Bu barışçıl insanlar birden vahşileştiler. Benim yeme-içme, barınma ihtiyaçlarımı karşılayan müdürü benim yanımdayken sokakta vurdu- lar. Param, saatim, notlarım, bunların hepsi de en güvenli bir yerdeydi. Yani yetkili makamda, müdürün yanındaydı ve hepsi de kayboldu.”

“Aynı metinleri yeniden yazmak için yeniden yola çıkmak istedim, (6-8 masal, 150 halk türküsü, 100-150 sayfa etnolojik tasvir) ama Türklerin hepsi de beni kaçmam için uyardılar. Anadolu’da neler olacağını kim bilir? Ortalıkta yetkili makam diye bir şey kalmadı, köylerde dolanıp durmaya devam etmek imkânsız.”

1908 İhtilali öncesi ve sonrası karışık atmosferi yansıtan bu durum nedeniyle⁵¹ Németh'in geri dönmesi gerekiyordu. Henüz Nisan ayı başlarında Karcag'da iken yazdığı mektubunda ifade ettiği Küçük Asya gezi planında İzmir ve çevresini gezip, daha sonra Konya, Kayseri ve An- kara'yı da içeren gezi planı göz önüne alınırsa⁵² “evdeki hesabın çarşıya uymadığı” ve Németh'in planladığı gezi planı değişen koşullar yüzünden tam gerçekleştiremediği anlaşılı- yor.⁵³

Németh dönüş yolculuğunu mektubunda şöyle anlatmaktadır:⁵⁴ (Bkz. Ek.4)

“Yola çıktım, sırf hayatımdan başka bir şeyi yanıma almaksızın; bir de yanımda değişik, heyecanlı yolculuğun zengin tecrübelerini getirdim.

“Eğer sahip olduğum bilgilere 15 Haziran'da sahip olsaydım ne yapacağımı bilirdim.” Németh'in dönüş yolculuğu için İstanbul'a geldiğinde maddi durumu hakkında şu bilgiyi vermektedir:⁵⁵

“İstanbul'da artık bir piasterim bile kalmamıştı neredeyse. Beni kitabçık** o kadar soyup soğana çevirmişlerdi ve tam o sırada beklenmedik bir anda siz Zatiâllerinizden iki mecdiye aldım. Bunun için samimi teşekkürlerimi kabul buyurunuz... Zatiâllerinizin yardımına bir kez daha teşekkür ederim. Muhtemelen aklımda kalmış olan şeyleri daha sonra size anlatacağım. Tanrı ruhumu gör- mekte, olan bitenler bana bağlı şeyler değildi, size layık olamamak yani. Size saygı duyan sadık yandaşınız olarak kalmaya devam edeceğim.”

Böylece Németh mektubunda belirttiği üzere 15 Haziran'da yola koyulduğu gezisini, “Eylül ayında, aynı zamanda güzel bir gezinin zengin sonucu olarak Kúnos'a sürpriz yapmayı” düşünse de Ağustos'un ortasında gezisini bitirmek zorunda kalarak yurduna geri döndü.⁵⁶

Değerlendirme ve Sonuç

Dünyaca ünlü Macar Türkolog Gyula Németh'in Türkolojiye ilgisi bulunduğu ortam, aldığı eği- tim ve yetenekleri sayesinde çocukluk çağlarında başlamıştır. Lise yıllarında çıktığı bilimsel inceleme gezileri ona zengin tecrübe birikimi sağlamıştır. Onun gençlik yıllarına ait gezileri içinde “Küçük Asya Gezisi” önemli yer tutmaktadır. Macar Etnografya Müzesi Arşivi'nde bulu- nan ve henüz yayımlanmamış olan mektupları Küçük Asya Gezisi ile ilgili önemli bilgiler sun- maktadır.

Gezi için maddi ve manevi yönden destek alabilmek amacıyla Macar Türkolog Ignác Kúnos'a yazdığı bu mektuplar her şeyden önce onun kişiliğini yansıtmakta, geleceğin ünlü Türkoloğu- nun kariyerinde ilk basamakları teşkil etmektedir.

⁵¹ Çolak, 2014: 384.

⁵² MNM, EA, 19815, Dosszié: I: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 2 Nisan 1908 tarihli mektup.

⁵³ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁵⁴ MNM, EA, 19815 Dosszié: III: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

⁵⁵ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

** Çevirenin notu: kitapçılar

⁵⁶ MNM, EA, 19815, Dosszié: III: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a yazdığı 6 Ağustos 1908 tarihli mektup.

Çünkü mektuplar, genç Németh'in planladığı hedefini gerçekleştirmek için gösterdiği azim, kararlılık, sorumluluk ve çalışkanlığını; ya da bir bilim adamında olması gereken nitelik ve yeteneklerin çok genç bir yaşta onun kişiliğinde tebarüz ettiğinin göstergesidir. Bu niteliklere sahip bir genç olarak Németh daha hayatının başlangıcında umut vadeden bir profil çizmektedir. 14 yaşında Türkçeye karşı duyduğu ilgiyi gezilerle zenginleştirerek dili ve onun dünyasını yerinde tanıma ve geliştirme düşüncesi, onun genç yaşında olgun bir biçim adamı adayı olduğunun göstergesidir. Gerek mektuplarında gerekse Anadolu gezisinden döndükten sonra hatıralarında kaleme aldığı ifade bu olgunluğu ortaya koymaktadır. Kúnos'a "*Türk diliyle yalnızca bilimsel olarak uğraşmakta*" olduğunu daha mektubunun ilk satırlarında belirterek ilkeli bir duruş sergileyen Németh, bilim dünyasındaki çizgisini bu mektuplarda belli etmektedir. Bu yönüyle genç bilim insanlarına örnek teşkil etmektedir.

Mektuplar Németh'in Anadolu gezisine çıkmadan önce gezi için planlarını, ilgi alanlarını, yardım ve destek almak için yaptıklarını gözler önüne sermektedir. Dönüş yolunda İstanbul'dan yazdığını son mektubu ise Küçük Asya gezisini aydınlatmaktadır. Németh'in gezisi üzerine yapılan çalışmalar onun Macaristan'a döndükten sonra kaleme alıp yayınlattığı *Kobórlások Kisázsíában* adlı çalışmasına dayanmaktadır. Mektuplar ise büyük ölçüde bu gezinin nasıl ve hangi yollarla gerçekleştiği konusunda ilk elden veriler sunmaktadır. Onun için Küçük Asya gezisinin bilinmeyen noktalarını aydınlatıcı niteliktedir.

Németh'in gezi ile ilgili bu mektupları, Küçük Asya gezisinden döndükten sonra kaleme aldığı gezi hatıralarını içeren eseri ile bir karşılaştırma yapma açısından da değerlidir. Son mektubunda gezi güzergahı ve gezisi ile ilgili bilgiler, eserinde verdiği bilgilerle tutarlılık göstermektedir. Bu durum, Németh'in gençlik dönemin önde gelen Türkologları olarak bilinen ve Németh'in de bağlantı kurmak istediği Ármin Vámbéry'nin meşhur Orta Asya Seyahati ile ilgili yazdıklarının şahsi mektupları ile çeliştiği⁵⁷beş yılını Türkiye'de geçiren Ignác Kúnos'un ise, mektuplarında söz ettikleri ile aynı dönemi anlatan eserleri arasında büyük çelişkiler bulunduğu⁵⁸göz önüne alındığında daha da anlam kazanmaktadır. Mektupları ve eseri, karşılaştırıldığı zaman Németh'in ne kadar gerçekçi ve dürüst olduğunu ortaya koymaktadır. Kúnos'tan yardım isterken daha başlangıçta bu alan ile "*bilimsel olarak*" uğraşacağını ifade etmesi gerçekten sadece bilime hizmet ettiğinin bir göstergesidir.

Sayısı az, ama içeriği zengin olan bu mektupların tarih biliminin dışında edebi olarak, Türk dili açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu da farklı açılardan Türkolojiye yeni ve değerli veriler sunacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Magyar Néprajzi Múzeum, [MNM], Etnológiai Adattár [EA] (Macar Etnografya Müzesi, Etnoloji Arşivi), Budapeşte/Macaristan.

Magyar Tudományos Akadémia [MTA], Kézirattár (Macar Bilimler Akademisi El Yazmaları Arşivi), Budapeşte/Macaristan.

Kitap ve Makaleler

(Y.y.), (1999), *A török népköltes Ignác Kúnos török nyelven tartott egyetemi előadásai (1925-1926)*, (Fordította. Edit Tasnádi), Budapest: Terebes Kiadó.

⁵⁷ Çolak, 2015: 365-384; Çolak, 2016: 892-893.

⁵⁸ Ignác Kúnos Osmanlı topraklarına yolculuğundan başlayarak, İstanbul'da kaldığı yaklaşık beş yıl içinde hocası József Budenz'e mektuplar yazıp bilgi vermiştir. Ayrıntı bilgi için bkz. MTA, Kézirattár: Ms 5448/259- Ms 5448/368 numaralı mektuplar; Kúnos, 1891: 139 sayfa; Kúnos, 2001: 167 sayfa; *A török népköltes Ignác Kúnos török nyelven tartott egyetemi előadásai (1925-1926)*, 1999: 108 sayfa; Kúnos, 2011: 79 sayfa; Kúnos, 1942: 110-113.

Çolak, Melek (2014), "Gyula Németh ile Küçük Asya'da Geziler", *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiri Kitabı*, 30 Eylül-04 Ekim 2013, İstanbul, IV, 371-392.

_____, (2015), "Macar Arşiv Belgelerinin Işığında Türkolog Vámbéry'nin Orta Asya Seyahati ve Yol Arkadaşı Molla İshak Üzerine Düşünceler", *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, 11-13 Kasım 2014, İstanbul, 2, 363-389.

_____, (2016), "Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere ve Rusya Açısından Vámbéry'nin Orta Asya Gezisi Üzerine Düşünceler", *Bellesten*, LXXX/289 (Ayrı Basım), 885-902.

Germanus, Gyula (2019), "*Hilal'in Solgun Işığında*", *Doğu'nun Büyüsü*, (çev. Nihat Yılmaz), İstanbul: Muhayyel Yayıncılık.

Kúnos, Ignác (1891), *Anatóliai Képek*, Budapest: A Szépirodalmi Könyvtár Kiadóhivatala.

_____, (1942), "Sztambuli élményeim", *Ararat: Magyar Zsidó Évkönyv, Az 1942 évre*, Budapest: Léanyárvázhaz. 110-113.

_____, (2001), *Türk Halk Edebiyatı*, (Haz. Tuncer Gülensoy), Ankara: Akçağ Yayınları.

_____, (2011), *Türk Toprağında, Harita ve Sekiz Fotoğraf İle*, (çev. Edit Tasnádi), (haz. Harid Fedai), Ankara: Ürün Yayınları.

Németh, Gyula (1909), "Kisáziában", *Budapesti Hírlap*, 189 sz., 11-12.

_____, (1913), *Kóborlások Kisáziában*, Budapest: Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság.

Tasnádi, Edit (2020), "Macar Türkolog Gyula Németh'in Anadolu Gezinmeleri", *Türk-Macar İlişkilerinin İzinde 20 Yıl, Prof. Dr. Melek Çolak Armağanı*, (Ed. Yücel Namal) İstanbul: Kitabevi Yayınları, 201-213.

EKLER

Ek 1. MNM, EA, 19815, Dosszié: I: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a Yazdığı 2 Nisan 1908
Tarihli Mektup

25
EA 19815

"Magyarország Ethnographiájában" nagy anyagi áldozatok árán megszereztem s ezek a leggyakrabban használt kézikönyveim. Tanulmányaim azonkívül az összehasonlító nyelvészségről (Lieserwein), már mint inkább csak dilettáns érdeklődöm a sumirológia iránt s itt Mahler és Somogyi az oktatóim. A Beöthy Izolt Kis irodalomtörténete, mely iskolai kézikönyvünk, nagy kedvet ébresztett bennem az esztétika és az irodalomtörténet iránt is, de ezekkel csak üres óráimban foglalkozom. Tíz év után megvan a varietas delectat elve is, és a munka csupa mulatság-számba megy. Csak egy dologgal boldogulok nehezen. A finn nyelvvel. A Budenz "Finn Nyelv-tan"-ának második kiadását tanulmányom már vagy három hónap óta, de, — nem tudom miért, — nagyon nehezen megy. Azonkívül az is elvette a kedvem, hogy az egész könyv nem szól egy szót sem a hangszóról. Már pedig egy nyelv első tanulásánál ez rendkívül fontos dolog.

Most tervezett kis-ázsiai utazásomnak az lenne a célja, hogy megismerjek egy tipikus türáni népet és nyelvét. Ezt pedig legközelebb talánom Kis-Ázsia jürükjeiben jól tudom, hogy

ETHNOLOGIA
ADATTAR
MNM

Ek 2. MNM, EA, 19815, Dosszié: I: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a Yazdığı 2 Nisan 1908
Tarihli Mektup

27 EA 19815

megtanulását akkorra lüstem ki, ha majd alkalmam lesz Angol- és Franciaországban kintélni, mert attól tartok, hogy ha most könnyből megtanulom, majd újra kell tanulni. Különben még eddig ennek a két nyelvnek nagyobb szükségét nem is éreztem.

Arra kérném Nagypágos Uramat, hogy sziveskedjék engem szíves jótanácsaival útbaigazítani, esetleg egy jó Hisziasia-képepet küldeni.

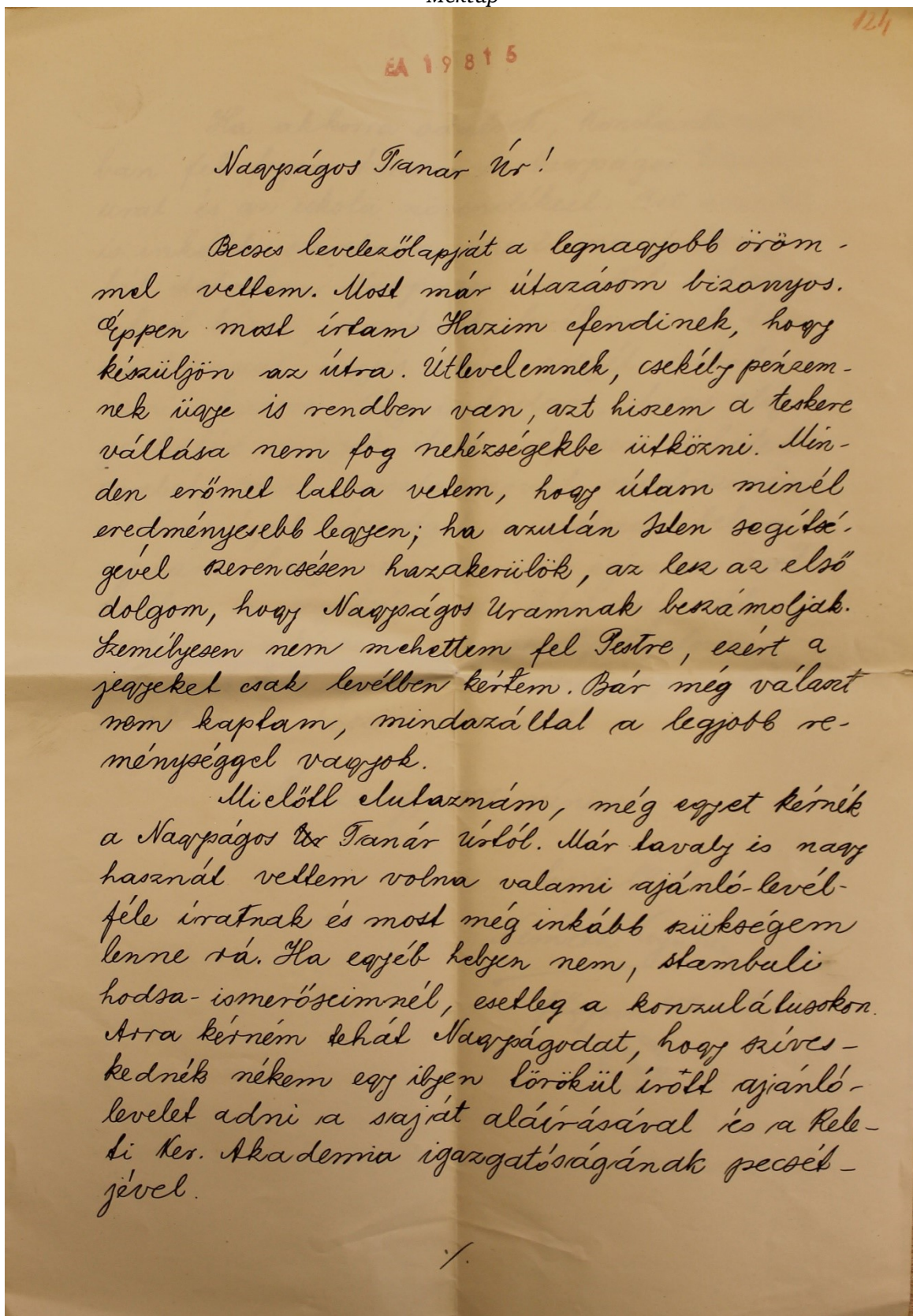
A Vámbéry Armin úr címét nem tudom. Azért nem fordultam eddig hozzá, mert azt hittem, hogy a „Küzedelmim”-nek halhatatlan átlélője már teljesen magányba vonult és nem szívesen vessi, ha háborgatják. De a Nagypágos biztatására bátor vagyok itt egy levelet mellékelni neki, kérvén, hogy sziveskedjék hozzá eljuttatni.

Végül a múlt levelemben is említettem anyagi segély kérésüköskéért fogyzomodom a Nagypágos Tanár úrnak, mert bizony én ennek hiányában legszebb céljaimat sem valószínűsíthatom meg.

Maradok a Nagypágos Tanár úrnak

Karczag, 1908. április 2.
Tisztelettel hiva:
Németh Gyula

Ek 3. MNM, EA, Dosszié: II: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a Yazdığı 3 Haziran 1908 Tarihli Mektup

Ek 4. MNM, EA, Dosszié: III: Gyula Németh'in Ignác Kúnos'a Yazdığı 6 Ağustos 1908 Tarihli Mektup

392 EA 19815

de a törökök mind menekülésre
 indellek. Ki tudja, mi lesz Ana-
 loliában? Halóság nincs, a fa-
 lukban tovább mászkálni nem
 lehet.

Elindultam, & nem hozva
 eszebet, mint a puská éleket,
 még egy változatos, izgal-
 mas utazás gazdag tapasztalatait.

Ha a moslani tudásom-
 mal volnék jár. Nén, tud-
 nám, mit kezdjek.

Augusztus Nén ottkon leszek.
 A Nagypápos Uram segítse-
 get még egyszer, nagyon kö-
 rönöm (ami esetleg megma-
 radt a fejemben, később be-
 rámosolhatok vele), Isten lát-
 ja a lelke, nem rajtam
 múlt, hogy érdemellen let-
 tem rá.

Maradok

tisztelettel kéve:
 Németh Gyula

